

Відгук офіційного опонента

на дисертацію Мамедової Валентини Миколаївни
«Культурна релокація в умовах російсько-української війни:
ідентичність і нові формати культурних практик»
подану на здобуття наукового ступеня кандидата культурології
за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури

1. Актуальність теми дослідження. Дисертаційне дослідження Мамедової Валентини Миколаївни присвячене надзвичайно актуальній та соціально значущій проблемі – культурній релокації в умовах російсько-української війни. Культурна релокація, як зазначає авторка, є характерним явищем для сучасного соціокультурного простору України, зумовленим рядом негативних факторів, починаючи від економічної нестабільності перших десятиліть незалежності та закінчуючи збройною агресією Російської Федерації, що триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру з 24 лютого 2022 року. Саме в умовах війни культурна релокація набула особливої гостроти та масштабів, оскільки значна кількість закладів культури, творчих колективів, окремих діячів культури та митців були змушені змінити своє місцезнаходження з метою забезпечення можливості продовження своєї діяльності, збереження культурних цінностей та створення нового культурного продукту.

Авторка справедливо підкреслює, що культурна релокація є важливим напрямом національної стратегії зміцнення культурного потенціалу України, адже вона передбачає не лише фізичне переміщення, але й збереження та відтворення культурної спадщини, а також створення, поширення та популяризацію сучасного українського культурного продукту як в Україні, так і за кордоном. У дисертації слушно зауважено, що, незважаючи на значні масштаби культурної релокації та її вплив на формування нових форматів культурних практик, ця проблема ще не отримала належного наукового осмислення. Дослідження В. М. Мамедової спрямоване на заповнення цієї

наукової прогалини та є важливим внеском у вивчення складних соціокультурних процесів, що відбуваються в Україні в умовах війни.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечена залученням широкої теоретико-методологічної бази, ґрунтовним аналізом зібраних даних, сформованою та впорядкованою системою їхнього розгляду. Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження корелюють між собою і відповідають темі дисертації. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи та прийоми пізнання: діалектичний, системно-структурний – для впорядкування методологічних засад дослідження культурної релокації, з'ясування її сутності, видів і специфіки прояву; теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу та групування – для з'ясування особливостей зміцнення національної ідентичності в умовах культурної релокації, а також її періодизації в Україні; логіко-історичний метод, методи дедукції, індукції та порівняння – для дослідження українського досвіду міжнародної та внутрішньо-регіональної культурної релокації у перші десятиліття ХХІ ст.

Висновки до дисертації є достовірними і підтверджують отримані в роботі результати. Вірогідність і достовірність наукових положень, результатів та висновків дисертації В. М. Мамедової забезпечені опрацюванням широкого кола публікацій (262 найменування, 107 з яких – іноземною мовою). Це дало змогу дисертантці досягнути поставленої мети – з'ясування особливостей культурної релокації в умовах російсько-української війни.

3. Оцінювання наукової новизни одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів, представлена в дисертації В. М. Мамедової, є безсумнівною. Авторкою вперше здійснено комплексне культурологічне дослідження явища культурної релокації в умовах російсько-української війни. До нових наукових положень, отриманих у дисертації, належать: запропонована періодизація культурної релокації в Україні; дослідження проблематики внутрішньо-регіональної культурної релокації у 2014–2022 рр.; виявлення особливостей діяльності закладів культури в умовах релокації, спричиненої повномасштабним вторгненням; розгляд творчості

українських митців в умовах вимушеної міжнародної релокації; окреслення перспективних напрямів культурологічного дослідження культурної релокації. Авторкою уточнено та доповнено зміст поняття «культурна релокація», набули також подальшого розвитку пропозиції щодо діяльності закладів культури в умовах вимушеної релокації.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу явища культурної релокації, який охоплює різні аспекти цього процесу: від теоретико-методологічних засад до конкретних прикладів адаптації закладів культури та творчої діяльності митців в умовах вимушеного переміщення.

4. Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю використання їх у подальших наукових дослідженнях культурної релокації та культурних практик у період російсько-української війни; у процесі вивчення подібних явищ культури під час проходження педагогічної практики у межах загального курсу з культурології, історії та теорії української культури. Основні положення та висновки дослідження можуть бути застосовані у практичній діяльності закладів культури в умовах вимушеної релокації, сприятимуть збагаченню лекційних курсів у закладах вищої освіти мистецького спрямування; розробці нових спецкурсів і семінарських занять.

Практичним значенням одержаних результатів підкреслюється й актуальність дослідження.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях

Основні положення і результати дисертації викладено у 12 публікаціях, з яких 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття, внесена до міжнародної наукометричної бази, 7 праць апробаційного характеру.

6. Оцінка змісту роботи, її відповідність спеціальності. Обрана тема дисертації і зміст роботи відповідають спеціальності 26.00.01 – Теорія та історія культури. Зміст і сутність виконаних досліджень відтворені у назві дисертації та публікаціях. Дисертація В. М. Мамедової вирізняється чіткістю та логічністю структури, що сприяє послідовному розкриттю теми дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження» авторка ґрунтовно аналізує стан наукової розробленості проблеми, визначає джерельну базу дослідження, здійснює культурологічну рефлексію культурної релокації та уточнює ключові поняття. Особливу увагу варто звернути на авторську експлікацію поняття «культурна релокація», в якій розкрито його сутність, види та специфіку прояву. Запропоноване авторкою визначення культурної релокації як переміщення/переселення закладів культури, колективів і окремих митців з метою збереження культурних цінностей, створення та поширення культурного продукту є важливим внеском у розробку теоретичних засад дослідження.

У другому розділі «Міжнародна та внутрішня культурна релокація: вплив на ідентичність і культурні послуги» досліджуються питання впливу культурної релокації на національну ідентичність, а також особливості культурних практик і послуг в умовах внутрішньої релокації у 2014-2022 рр. Авторкою детально проаналізовано виклики національній ідентичності в умовах міжнародної культурної релокації, зокрема, питання адаптації релокантів до нових соціокультурних умов та збереження ними своєї культурної ідентичності.

У третьому розділі «Вимушена культурна релокація в умовах повномасштабної російсько-української війни: активізація творчої співпраці та виникнення інноваційних культурних практик» досліджуються особливості культурної релокації після 24 лютого 2022 року, зокрема, процеси внутрішньої та міжнародної релокації закладів культури, творчих колективів та окремих митців. Авторкою вичерпно проаналізовано діяльність закладів культури в умовах релокації, процеси творчої колаборації між українськими митцями та їхніми колегами з інших країн, а також роль цифрових технологій у збереженні та популяризації культурної спадщини.

Висновки, які сформульовані у дисертації, є логічними і обґрунтованими та підтверджуються результатами проведеного дослідження.

7. Зауваження до змісту дисертаційної роботи. Не заперечуючи актуальність теми дисертації, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, все ж варто висловити певні зауваження.

1. Хоча дисертація зосереджена на українському досвіді, порівняльний аналіз з іншими країнами, що пережили збройні конфлікти або масштабні переміщення населення, міг би надати додаткові інсайти. Виявлення спільних рис та відмінностей у підходах до культурної релокації в різних контекстах могло б посилити теоретичні висновки.

2. У дисертації згадуються нормативно-правові документи, але аналіз ефективності державної культурної політики в умовах війни та її впливу на процеси релокації міг би бути глибшим. Оцінка підтримки, фінансування та стратегій, розроблених державою для підтримки релокованих закладів культури та митців, є важливою складовою дослідження.

3. Хоча дисертація зосереджена на поточному стані культурної релокації, було б цікаво побачити більше роздумів про перспективи післявоєнної відбудови культурної сфери. Які довгострокові наслідки матиме релокація для розвитку культури в Україні? Які стратегії необхідно розробити для відновлення та розвитку культурної інфраструктури після закінчення війни?

4. Оскільки у дисертації розглядається внутрішня релокація, можливо, варто було б детальніше проаналізувати регіональні відмінності у процесах адаптації та формування нових культурних практик. Специфіка релокації у західних, центральних та східних регіонах України може мати свої особливості, які потребують окремого розгляду.

8. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота В. М. Мамедової відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019). Порушень академічної доброчесності не виявлено.

9. Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Мамедової Валентини Миколаївни «Культурна релокація в умовах російсько-української війни: ідентичність і нові формати культурних практик» є самостійною, завершеною роботою. Сформульовані в тексті дисертації мета і визначені завдання реалізовані дисертанткою повною мірою на високому теоретичному

рівні. Основні положення і висновки роботи є аргументованими і достовірними, підтвердженими змістом дисертації.

На підставі здійсненого аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота Мамедової Валентини Миколаївни «Культурна релокація в умовах російсько-української війни: ідентичність і нові формати культурних практик» відповідає спеціальності 26.00.01 – Теорія та історія культури, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата культурології.

Доктор культурології, професор,
професор кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв

